

MILLIY URF-ODATLAR VA XALQNING HUQUQIY ONGINI SHAKLLANTIRISHDA KONSTITUTSIYANI ROLI

*Urganch RANCH texnologiya universiteti
katta o'qituvchisi **Adambayev U.X.**
Urganch RANCH texnologiya universiteti
talabasi **Karimova X.M.***

Annotatsiya. Mazkur ishda milliy urf-odatlar va Konstitutsiya uyg'unligi asosida huquqiy ongini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritiladi. Oila, ta'lim va ommaviy axborot vositalarining huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy qadriyatlar va Konstitutsiya tamoyillarining jamiyat barqarorligiga ta'siri ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Milliy urf-odatlar, Konstitutsiya, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, demokratik tamoyillar, oila, ta'lim, ommaviy axborot, qadriyatlar, huquqiy tarbiya, qonun ustuvorligi, jamiyat, ijtimoiy barqarorlik.

Аннотация. В данной работе рассматриваются теоретические и практические аспекты формирования правового сознания на основе гармонии национальных традиций и Конституции. Анализируется роль семьи, образования и средств массовой информации в развитии правового сознания и культуры. Также подчеркивается влияние национальных ценностей и конституционных принципов на стабильность общества.

Ключевые слова: Национальные традиции, Конституция, правовое сознание, правовая культура, демократические принципы, семья, образование, средства массовой информации, ценности, правовое воспитание, верховенство закона, общество, социальная стабильность.

Abstract. This paper discusses the theoretical and practical aspects of shaping legal consciousness based on the harmony between national traditions and the Constitution. It analyzes the role of family, education, and mass media in developing legal awareness and culture. The influence of national values and constitutional principles on societal stability is also highlighted.

Keywords: National traditions, Constitution, legal consciousness, legal culture, democratic principles, family, education, mass media, values, legal education, rule of law, society, social stability.

Milliy urf-odatlar va xalqning huquqiy ongini shakllantirishda Konstitutsiyaning roli masalasi zamonaviy jamiyat rivojlanishida alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mamlakatda huquqiy davlatni barpo etish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish jarayonida milliy qadriyatlarni saqlab qolish hamda ularni huquqiy tizim bilan

uyg'unlashtirish xalqning huquqiy ongini yuksaltirishda muhim omildir. Ushbu mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, milliy urf-odatlar va an'analar xalq madaniyati hamda huquqiy ongining poydevori sifatida ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi. Shu sababli, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi milliy urf-odatlar va Konstitutsiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib berish, shuningdek, bu uyg'unlik xalqning huquqiy ongini rivojlantirishga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilishdan iborat.

Milliy urf-odatlar va an'analar qadimdan jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi tabiiy mexanizm sifatida qaralib kelgan. Bu qadriyatlar jamiyat a'zolarining o'zaro muloqoti, xulq-atvori va birgalikdagi faoliyatini muvofiqlashtiruvchi qoidalar majmui bo'lib, insonlar o'rtasidagi o'zaro hurmat va birdamlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, huquqiy ong jamiyatda qonun ustuvorligini anglash, unga amal qilish va huquqiy madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Milliy urf-odatlar va huquqiy ong o'rtasidagi uyg'unlik fuqarolarni qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalashga va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Konstitutsiya esa davlatning asosiy qonuni sifatida jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotida boshqaruv rolini bajaradi. Unda davlatning asosiy qadriyatlari, huquqiy normalar va fuqarolarning huquq va erkinliklari aniq belgilab qo'yilgan. Konstitutsiya xalqning huquqiy ongini shakllantirish va rivojlantirishda poydevor hisoblanib, unda milliy qadriyatlar va huquqiy tizimning o'zaro uyg'unligi ta'minlanadi. Shunday qilib, Konstitutsiya nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, milliy urf-odatlar va huquqiy ongni shakllantirishda Konstitutsiyaning roli alohida e'tiborga loyiq masaladir.

Milliy urf-odatlar va huquqiy ong o'rtasidagi bog'liqlik jamiyat rivojlanishining muhim jihatlari belgilab beradi. Urf-odatlar va an'analar qadimdan insonlarning kundalik hayotidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi omillar sifatida ahamiyatga ega bo'lib kelgan. Ular jamiyat a'zolarining xulq-atvori, bir-birlariga bo'lgan munosabati va ijtimoiy tartibni saqlashga qaratilgan me'yorlarni shakllantiradi. Mazkur qadriyatlar nafaqat ma'naviy, balki huquqiy tartiblarni mustahkamlashda ham asosiy o'rin egallaydi. Urf-odatlar orqali jamiyatda mas'uliyat, adolat va halollik kabi tushunchalar mustahkamlanadi, bu esa huquqiy tizimning barqaror faoliyat ko'rsatishiga zamin yaratadi.

Milliy qadriyatlar xalqning huquqiy ongini shakllantirish jarayonida alohida o'rin tutadi. Har bir millat o'zining o'ziga xos an'ana va qadriyatlari orqali huquqiy ongning shakllanishiga yo'naltirilgan tizimni yaratadi. Milliy urf-odatlar va qadriyatlar jamiyat a'zolariga qonunlarni tushunish va ularga amal qilish uchun zarur ma'naviy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, milliy qadriyatlarda aks etgan odob-axloq qoidalari va

jamiyatdagi o'zaro hurmat madaniyati huquqiy ongni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa fuqarolarni huquqlarini bilish va o'z burchlariga mas'uliyat bilan yondashishga rag'batlantiradi.

Zamonaviy huquqiy ong va tarixiy an'analarining uyg'unligi jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun muhim shartlardan biridir. Bugungi globallashtirish davrida zamonaviy huquqiy tizimning talablarini milliy an'ana va qadriyatlar bilan birlashtirish zarur. Tarixiy an'analar jamiyatda avlodlar o'rtasidagi muloqotni ta'minlab, milliy o'zlikni saqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy huquqiy ong jamiyatda inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega. An'analar va zamonaviy talablarning uyg'unligi fuqarolar ongida huquqiy ongni chuqurroq shakllantirishga xizmat qiladi, bu esa qonun ustuvorligi va ijtimoiy barqarorlikning mustahkamlanishiga hissa qo'shadi.

Shunday qilib, milliy urf-odatlar va huquqiy ong jamiyatda huquqiy tartibni mustahkamlash va barqaror ijtimoiy muhitni yaratishda bir-birini to'ldiruvchi omillar sifatida namoyon bo'ladi. An'analar va zamonaviy huquqiy ong o'rtasidagi uyg'unlik esa milliy o'zlikni saqlab qolish va zamonaviy huquqiy tizimni rivojlantirish uchun muhim asosdir.

Konstitutsiya – xalqning huquqiy ongini rivojlantirishda asosiy manba bo'lib, uning jamiyatdagi o'rnini va ahamiyati beqiyosdir. Konstitutsiya davlatning asosiy qonuni sifatida jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirishga zamin yaratadi. U fuqarolarning huquq va burchlarini belgilash orqali har bir kishini huquqiy mas'uliyat va qonunga hurmat ruhida tarbiyalaydi. Shu bilan birga, Konstitutsiya jamiyatda huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan qoidalar, printsiplar va asosiy qadriyatlarni o'zida aks ettiradi. Qonun ustuvorligini ta'minlash, jamiyatda adolat va barqarorlikni qaror toptirish aynan Konstitutsiya orqali amalga oshiriladi.

Konstitutsiyada milliy urf-odat va an'analarni aks ettirish masalasi alohida ahamiyatga ega. Har bir millatning Konstitutsiyasi nafaqat umumiy huquqiy tamoyillarni, balki milliy o'ziga xoslikni ham o'zida aks ettiradi. Milliy urf-odatlar va an'analar xalqning tarixiy va madaniy merosi sifatida Konstitutsiyaning mazmunida o'z aksini topishi kerak. Bu esa milliy qadriyatlarni huquqiy tizim bilan uyg'unlashtirishga imkon beradi. Masalan, oila institutining ahamiyati, bolalar va kattalarga bo'lgan hurmat, ijtimoiy birdamlik kabi qadriyatlar Konstitutsiyaning asosiy tamoyillariga aylanishi orqali milliy urf-odatlar va an'analar qonuniy maqomga ega bo'ladi. Shu orqali Konstitutsiya milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirishning muhim vositasiga aylanadi.

Huquqiy bilimlarni xalq orasida ommalashtirishda Konstitutsiyaviy qadriyatlarning ahamiyati beqiyosdir. Konstitutsiya fuqarolarning huquq va burchlarini aniq belgilab, ularga huquqiy bilimlarni yetkazish vositasi sifatida xizmat qiladi. Shu ma'noda, Konstitutsiyaviy qadriyatlar jamiyatdagi har bir kishining

huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Ta'lim-tarbiya tizimida, ommaviy axborot vositalarida va turli ijtimoiy tadbirlarda Konstitutsiyaning asosiy tamoyillarini targ'ib qilish orqali fuqarolar qonunlar mazmunini yaxshiroq tushunadi va ularga hurmat bilan qaraydi. Natijada, huquqiy ongning yuksalishi fuqarolarni qonuniy mas'uliyatni chuqurroq anglashga, ijtimoiy adolatni ta'minlashga va qonun ustuvorligini mustahkamlashga olib keladi.

Shunday qilib, Konstitutsiya xalqning huquqiy ongini shakllantirish va rivojlantirishning asosiy manbasi sifatida fuqarolar va jamiyatni yanada barqaror va adolatli rivojlanishga yo'naltiradi. U milliy urf-odatlar va zamonaviy huquqiy tamoyillarni uyg'unlashtirish orqali huquqiy madaniyatni yuksaltiradi va xalqni qonun ustuvorligi tamoyillariga tayangan holda rivojlanishga undaydi.

Milliy urf-odatlar va Konstitutsiyaning uyg'unligi jamiyatda huquqiy ongni rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi. Milliy an'analar va Konstitutsiyaning bir-birini to'ldirish tamoyillari nafaqat xalqning huquqiy madaniyatini shakllantirish, balki milliy o'zlikni saqlab qolish uchun ham muhimdir. Milliy an'analar odatda ijtimoiy hayotda odob-axloq va o'zaro munosabatlar me'yorlarini belgilab beradi, Konstitutsiya esa bu qadriyatlarni huquqiy asos bilan mustahkamlaydi. Masalan, oila qadriyatlari, avlodlar o'rtasidagi hurmat va insoniy munosabatlar kabi milliy an'analar Konstitutsiyaning asosiy tamoyillariga mos kelishi orqali qonuniy ko'rinishga ega bo'ladi. Bu tamoyillar xalqni qonunlarga rioya qilishga undaydi va ijtimoiy tartibni ta'minlaydi.

Oila, ta'lim va ommaviy axborot vositalari huquqiy ongni shakllantirishda hal qiluvchi o'ringa ega. Oila jamiyatning eng kichik, ammo eng muhim ijtimoiy hujayrasi bo'lib, huquqiy ongni shakllantirishda dastlabki tarbiya maskani hisoblanadi. Oilada beriladigan milliy qadriyatlar va urf-odatlar Konstitutsiaviy bilimlar bilan uyg'unlashganda, bolalar kichik yoshdan qonunlarga hurmat bilan qarashga o'rganadi. Ta'lim tizimi esa huquqiy bilimlarni chuqurlashtirishning asosiy vositasi bo'lib, o'quv dasturlariga Konstitutsiyaning asosiy tamoyillari va milliy qadriyatlarni singdirish orqali yosh avlodning huquqiy ongi yuksaladi. Ommaviy axborot vositalari esa bu jarayonni keng ommaga yetkazish va huquqiy madaniyatni targ'ib qilishning samarali yo'li hisoblanadi. Ular orqali fuqarolar nafaqat o'z huquq va burchlarini bilib boradilar, balki milliy urf-odatlar va Konstitutsiya uyg'unligini anglashga ham erishadilar.

Huquqiy tarbiya va jamiyatni demokratlashtirish jarayonida milliy urf-odatlarning ahamiyati beqiyosdir. Demokratik jamiyatni shakllantirishda har bir fuqaroning huquqiy ongini yuksaltirish zarur bo'lib, bu jarayonda milliy urf-odatlar asosiy tayanchlardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Milliy an'analarda mujassam bo'lgan adolat, birdamlik va o'zaro hurmat qadriyatlari demokratik tamoyillar bilan uyg'unlashgan holda fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshiradi. Urf-odatlar va huquqiy tarbiya birgalikda jamiyatni qonunlarga asoslangan holda boshqarishning

samaradorligini oshiradi, chunki bu uyg'unlik fuqarolarni nafaqat qonunlarni tushunishga, balki ularga amal qilishga undaydi.

Shunday qilib, milliy urf-odatlar va Konstitutsiya uyg'unligi huquqiy ongni shakllantirish va rivojlantirish uchun kuchli asosdir. Bu uyg'unlik jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi, qonun ustuvorligini mustahkamlaydi va demokratik tamoyillarni hayotga samarali tatbiq etishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, milliy urf-odatlar va Konstitutsiyaning uyg'unligi huquqiy ongni shakllantirishning mustahkam poydevorini yaratadi. Milliy qadriyatlar fuqarolar ongida huquqiy madaniyatni rivojlantirsa, Konstitutsiya ularni huquqiy asos bilan mustahkamlaydi. Oila, ta'lim va ommaviy axborot vositalari ushbu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynab, milliy va huquqiy qadriyatlarni ommalashtirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, milliy urf-odatlar va Konstitutsiya uyg'unligi qonun ustuvorligi, demokratik tamoyillar va jamiyat barqarorligini ta'minlashning asosiy garovidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023.
2. Karimov, I. A. O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li. Toshkent: "O'zbekiston", 1992.
3. Xudoyberganova, S. Huquqiy madaniyat va uning shakllanishi. Toshkent: "Ilm-Ziyo", 2018.
4. Parpiev, A. Milliy qadriyatlar va huquqiy ong. Toshkent: "Adolat", 2016.
5. Nazarov, I. Fuqarolik jamiyatining asoslari. Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
6. Qodirov, A. Huquqiy tarbiya va milliy urf-odatlarning o'zaro bog'liqligi. Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2019.
7. Rasulov, B. Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati. Toshkent: "Sharq", 2017.
8. Internet manbalari: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy saytlari.
9. Mustaqil O'zbekistonning huquqiy islohotlar tarixi bo'yicha ilmiy maqolalar va statistik materiallar.